

УДК 342.1+342.41

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.9>

РОЛЬ ТА МІСЦЕ КОНСТИТУЦІЙНИХ АКТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Озель В.І.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного і адміністративного права,

юридичного факультету Інституту управління, технологій та права

Державного університету інфраструктури та технологій

ORCID: 0000-0002-4655-2869

Озель В.І. Роль та місце конституційних актів Української Центральної Ради в історії українського державотворення.

Стаття присвячена аналізу державотворчої діяльності Української Центральної Ради, що знайшла своє втілення у документах конституційного характеру. Обґрунтовано ключове місце Української Народної Республіки (1917-1918) в загальному історичному процесі українського державотворення. Розглянуто та проаналізовано зміст актів Української Народної Республіки, яка за недовгий час свого існування пройшла шлях від зародження національного державного апарату до розробки та ухвалення власної Конституції.

Встановлено, що за період свого існування УНР за часів Центральної Ради пройшла шлях найбільшої еволюції та випробування різних варіантів побудови майбутньої української незалежної держави. Центральне місце серед актів УЦР посідають чотири проголошені нею Універсали. Із застосуванням методів системного та порівняльного аналізу текстів цих документів було: 1) простежено еволюцію національної ідентифікації української держави: від автономії до незалежності; 2) проаналізовано механізми формування державно-владного апарату та становлення демократичних засад поділу влади на гілки; 3) проаналізовано нормотворчий потенціал УЦР. Загальний огляд нормотворчої діяльності Української Центральної Ради щодо встановлення норм конституційного характеру дає можливість зрозуміти, що політико-правова ідея була спрямована на формування демократичного республіканського державного ладу.

Позитивними аспектами досвіду державотворення УНР (1917-1918 р.) були: відстоювання національних інтересів, демократичний розвиток державних інституцій, визнання й закріплення основоположних прав і свобод людини, їх соціальне спрямування. До прорахунків, здійснюваної Українською Центральною Радою політики, відносяться: підтримання сталих зв'язків та сподівання на демократичний розвиток поряд з ро-

сією; хаотичні рішення, що пов'язане, з одного боку, з відсутністю досвіду, а з іншого – тиском російської влади.

Ключові слова: Конституція, конституціоналізм, державотворення, Українська Народна Республіка, Універсали УНР, органи влади, Українська Центральна Рада.

Ozel V.I. The role and place of the constitutional acts of the Ukrainian Central Rada in the history of Ukrainian state formation.

The article is devoted to the analysis of the state-building activities of the Ukrainian Central Rada, which was embodied in constitutional documents. The key place of the Ukrainian People's Republic (1917-1918) in the general historical process of Ukrainian state formation is substantiated. The content of the acts of the Ukrainian People's Republic, which in its short time of existence went from the birth of the national state apparatus to the development and adoption of its own Constitution, was considered and analyzed.

The central place among the acts of the UCR is occupied by the four Universals proclaimed by it. Using the methods of systematic and comparative analysis of the texts of these documents, it was possible to: 1) trace the evolution of the national identification of the Ukrainian state: from autonomy to independence; 2) the mechanisms of the formation of the state-authority apparatus and the formation of the democratic foundations of the division of power into branches are analyzed; 3) the norm-making potential of the Ukrainian Central Committee was analyzed. A general review of the rule-making activity of the Ukrainian Central Rada regarding the establishment of norms of a constitutional nature makes it possible to understand that the political and legal idea was aimed at the formation of a democratic republican state system.

The positive aspects of the state-building experience of the Ukrainian People's Republic (1917-1918) were: defense of national interests, democratic development of state institutions,

recognition and consolidation of fundamental human rights and freedoms, and their social direction. The policy miscalculations carried out by the Ukrainian Central Council include: maintaining stable ties and hoping for democratic development alongside Russia; chaotic decisions, which is connected, on the one hand, with the lack of experience, and on the other - with the pressure of the Russian authorities.

Key words: Constitution, constitutionalism, state formation, Ukrainian People's Republic, Universals of the Ukrainian People's Republic, authorities, Ukrainian Central Rada.

Постановка проблеми. Сучасний державний розвиток тісно пов'язаний з тими історичними процесами, які відбуватися впродовж всієї історії становлення нормативних джерел, становлення та реформування адміністративного апарату органів державної влади, конституціоналізму загалом. Українське державотворення пройшло складний шлях. Вагоме місце в загальному історичному процесі посідають акти Української Народної Республіки, яка за недовгий час свого існування пройшла шлях від зародження національного державного апарату до розробки та ухвалення власної Конституції.

Період УНР 1917-1918 років є прикладом найбільш стрімкого та бурхливого державотворчого процесу. Тут відбулася найбільша еволюція та випробування різних варіантів побудови майбутньої української незалежної держави. Досвід діяльності Центральної Ради щодо розробки та впровадження конституційних актів має вагоме значення для аналізу позитивних досягнень нормотворчого процесу, а також виявлення недоліків і помилок.

Наукове обґрунтування і аналіз політично-правової думки, конституційних та державотворчих ідей УНР знайшли своє відображення у працях самих членів Української Центральної Ради та їх сучасників: В. Вінниченка, М. Грушевського, Д. Дорошенка, П. Христюка, А. Яковліва та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розгляду конституційного процесу періоду УНР знаходиться під постійною увагою істориків та правників. Вагоме значення для вивчення процесу державотворення та впливу на це конституційних актів УНР складають праці таких відомих учених: В. Гончаренка, В. Єрмолаєва, П. Захарченко, В. Іванова, О. Копиленка, В. Кульчицький, В. Рум'янцева, О. Терлецького, І. Терлюка, О. Шевченка, Ю. Шемчушенка, О. Ярмиша та ін. Новітніми дослідженнями означеної проблематики є праці: А. Іванової, Н. Єфремової, А. Пижика, Ю. Слюсаренка, В. Устименко, В. Рент, Д. Чорного, М. Чубатої та ін.

Мета статті. Проаналізувати зміст актів Першої УНР (часів Центральної Ради), виявити у них

норми конституційного характеру та розглянути основи державотворення, закладені в Конституції УНР. Виявити як вплинули означені акти на становлення українського конституціоналізму.

Виклад основного матеріалу. Ідеологічна концепція, реалізована Центральною Радою у 1917-1918 роках щодо утворення Української Народної Республіки - це перша спроба створити незалежну українську державу у ХХ столітті. Проголошена 7 листопада 1917 р., УНР спочатку розглядалася як автономна частина федеративної Росії, а з середини січня 1918 р. - як суверенна демократична республіка [1, с. 43]. Розглянемо етапи становлення та нормативного затвердження цього процесу а актах, що мали конституційний характер (складали некодифіковану Конституцію УНР), та мали вплив на розробку та ухвалення Конституції УНР (29 квітня 1918 року) в останній день існування цього державного утворення.

3-4 березня 1917 року була створена Українська Центральна Рада (далі - УЦР), як орган політичної влади в Україні [2, с. 321]. Діяльність УЦР мала доволі ситуативно-хаотичний характер. На початковому етапі свої зусилля новостворений орган спрямовував на формування та підтримання автономного статусу, не розриваючи зв'язків з російською владою, пізніше - на формування незалежної держави. Погоджуємося із слушним зауваженням О. Копиленка, що недовгий період існування УЦР та УНР залишили по собі повчальні «уроки першопроходців, якими ми просто не маємо права нехтувати» [3, с. 3].

Перші свої звернення до українського народу УЦР проголошувала у формі «відозв». Перша відозва УЦР була видана 22 березня 1917 року і містила такі слова: «Народе український, впали вікові пута, прийшла воля всьому пригніченому людові, всім поневоленим націям Росії...» [4, с. 81]. Такі гасла, свідчать про прагнення до свободи нації, проте як автономії у складі Росії, про що пізніше буде чітко визначено у тексті I Універсалу. Відозви до народу, що проголошувались УЦР мали характер декларацій, що мали програмне значення та визначали курс новоствореної політичної системи.

Однак серед членів УЦР не було єдиної думки щодо майбутнього статусу України, самостійники на чолі з М. Міхновським виступали за негайне проголошення незалежності. Учасник подій 1917-1919 рр. Роман Млиновецький підкреслював, що «Самостійники знали, що автономісти ненавиділи їх, а не московитів, але не робили з того належного висновку» [5, с. 18].

УЦР здійснювала свою роботу у вигляді загальних зборів, позиціонуючи себе парламентським органом. Першим узагальнюючим документом, який мав регламентувати діяльність Центральної Ради, став «Наказ Українській Центральній Раді»

від 23 квітня 1917 р. (М. Грушевський визначає його як «внутрішній регулямін роботи», а П. Христюк називає «внутрішньою конституцією») [6, с. 203]. Основоположні ж державотворчі документи приймала у вигляді Універсалів та законів. 23 (10) червня 1917 року Українською Центральною Радою прийнято Перший (I) Універсал, в якому було проголошено автономію України. Повною назвою Універсалу була наступна: «Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й по-за Україною суцього». Назва документу – Універсал, само по собі на той момент мала революційне значення, як повернення до визвольної боротьби, відновлення історичної назви документів українських гетьманів. Як свідчать історики, саме таке формулювання сприймалося членами УЦР як форма протесту російському тимчасовому урядові, який не хотів рахуватись з інтересами України.

Один з членів УЦР Микола Ковалевський так згадував обговорення проекту I Універсалу проект: «В цьому тексті говорилось, що настав день повного визволення України, коли український народ і орган його волі – Українська Центральна Рада, беруть у свої руки творення нових форм національного життя і проголошують Україну автономною державою з власним урядом, з власною збройною силою і з власними законодавчими органами» [7]. Таке оптимістичне бачення одного з ідеологів I Універсалу свідчить про те, що члени УЦР дійсно не розглядали питання незалежності, сподіваючись на «вільний» автономний статус у складі російської держави.

Аналізуючи текст I Універсалу, можна виокремити основні моменти щодо впорядкування конституційного ладу Української держави:

- 1) влада в державі належить українському народові, який виражає свою волю через інститут виборчого права, що ґрунтується на принципах рівних, прямих, таємних виборів; Всенародним голосуванням формується парламент – єдиний законодавчий орган «Всенародні Українські Збори (Сойм)» [8];
- 2) до обрання парламенту державними справами управляє УЦ Рада (народно обраний орган);
- 3) виборні органи місцевого самоврядування та система місцевих адміністрацій, підпорядкованих УЦР;
- 4) визнання та захист прав національних меншин;
- 5) запровадження нового податку – «на рідну справу», для формування власного бюджету, спрямованого на розбудови національної державності;
- 6) програмна ціль – затвердження власних конституційних законів, проте з затвердженням російською владою: «...скличе-

мо представників від усіх народів Землі Української і виробимо закони для неї. Ті закони, той увесь лад, який ми підготуємо, Всеросійське Учредительне Зібрання має затвердити своїм законом», – йдеться у тексті документу [8].

23 червня 1917 р. УЦР ухвалила інструкцію про конституційну комісію, згідно з якою до складу комісії повинно входити 100 осіб – представників від національних груп, політичних партій, громадських організацій, територіальних одиниць (свою роботу комісія мала розпочати не пізніше 10 липня 1917 р.) [9, с. 100]. Спираючись на ідеї М. Грушевського, конституційна комісія розробила перший проект тимчасової Конституції України – «Статут вищого управління України», що складався із 21 пункту [10, с. 25]. 29 липня 1917 р. він був затверджений УЦР. Проект закріплював автономний державно-правовий статус України у складі федеративної Росії та тимчасові вищі органи державної влади – Українську Центральну Раду і Генеральний Секретаріат.

Наслідком складних переговорів російського Тимчасового уряду з Українською Центральною Радою стає поява 16 липня 1917 року компромісного II Універсалу. «Ми, Центральна Українська Рада, стоячи, як все, за тим, щоб не відривати України від Росії та щоб разом з усіма її народами змагати до піднесення й розвитку цілої Росії та до єдності її демократичних сил...» [8], йдеться у тексті II Універсалу. Таким чином УЦР не відмовляється від підтримання автономного статусу українських земель у складі російської федерації. II Універсал містить формулювання про «право на самоозначіння» але віддаючи питання власної автономії на вирішення російської влади, про що свідчить наступна норма: «Центральна Рада в згоді з національними меншостями України підготовлятиме проект законів про автономний устрій України для внесення їх на затвердження Учредительного Зібрання» [8]. За оцінками В. Єрмолаєва, у II Універсалі УЦР відмовлялася від «замірів самовільного здійснення автономної України до Всеросійських Установчих зборів», і таким чином, розпочатий УЦР конституційний процес як складова державотворення було перервано [10, с. 30].

Загалом II Універсал був документом організаційного характеру, що вплинув на формування адміністративного апарату УНР. По-перше, тут йдеться про формування українського уряду – Генерального Секретаріату, що формується УЦ Радою з її членів. Формально – це уряд підзвітний УЦР, але його склад затверджується Тимчасовим Урядом. По-друге, цей Універсал містив засади формування на функціонування української армії. У Декларації Генерального Секретаріату, ухваленій п'ятою сесією УЦР 27 червня (10 липня) 1917 р., визначено структуру та компетен-

цію уряду; запроваджено посади голови уряду, генеральних секретарів і генерального писаря; визначено обов'язки генерального секретарства фінансових справ тощо.

Іншим спеціально уповноваженим органом Центральної Ради – був її Комітет (Мала Рада), щодо врегулювання діяльності якого УЦР видала постанову від 12 липня 1917 р. про компетенцію і склад (чисельність була збільшена від 20 до 40 членів). Відповідно до цієї постанови Комітет визначався як постійний орган, «який розробляє й вирішує всі найважливіші справи, які виникають на сесіях Центральної Ради, а саме: а) скликання чергових загальних зборів; б) підготовка докладів для сесії Центральної Ради; в) поповнення складу Генерального Секретаріату в перерві сесії; г) взагалі вирішення всіх негайних справ». Чергові збори Малої Ради відбувалися раз на тиждень, а надзвичайні — «по потребі з ініціативи голови, заступників, а також по заяві не менш як 5 членів Комітету». Для «справ законодавчого кворуму» необхідно було не менше за дві третини загальної кількості членів Комітету [6, с. 204].

Реалізуючи свою компетенцію, Мала Рада 16 (29) липня 1917 р. ухвалила «Статут Генерального Секретаріату», який М. Грушевський назвав «Першою Конституцією України» [11, с. 450]. «Статут» визначав відносини Генерального Секретаріату з Українською Центральною Радою та її Комітетом (Малою Радою), структуру та порядок діяльності уряду, законодавчу процедуру, взаємодію з російським урядом (з питань ратифікації законопроектів, прийнятих Українською Центральною Радою та кодифікації видатків на потреби України). Генеральний секретаріат фактично ставав підзвітним Малій Раді. Таким чином були сформовані і функціонально розмежовані за демократичним принципом гілки влади: законодавча належала УЦР Раді та Малій Раді, до виборів Всенародних Українських Зборів; виконавча – Генеральному Секретаріату.

Важливим актом, що мав вагоме значення для удосконалення державного механізму та водночас був одним з кроків на шляху конституційного процесу, був «Розклад роботи Малої Ради і її комісій», ухвалений УЦР 1 серпня 1917 р. Цей документ мав характер регламенту парламентського органу.

Водночас продовжувалась робота над проектом Конституції УНР. І як підсумок 30 жовтня 1917 р. М. Грушевський виступив із доповіддю під час сьомої сесії УЦР. Доповідь мала назву «Про роботу комісії по виробленню автономного статуту України». У проекті Статуту передбачалось закріплення суверенного статусу української влади (проте на рівні культурно-національному), зберігалася позиція поділу влади з всеросійським федеральним парламентським органом.

Революційні події 7 листопада 1917 року, що сталися в Росії та призвели до повалення Тимчасового Уряду, стали поштовхом до ухвалення радикальних рішень УЦР Радою. Саме в цей день був проголошений III Універсал, де вперше на рівні нормативного акту була затверджена назва української держави – Українська Народна Республіка (далі – УНР). Як слушно відмічають О. Копиленко та І. Мищак, характерною особливістю діяльності УЦР було те, що навіть після проголошення III Універсалом 7 листопада 1917 р. Української Народної Республіки вона продовжує називати себе тимчасовим (до скликання Установчих зборів) органом, залишаючи до того часу за собою всю повноту влади [6, с. 204].

III Універсал Центральної Ради [8] реформував конституційний лад та мав по-суті державотворче значення. Цим документом були встановлені наступні важливі засади державного ладу: визначені території, що належать УНР; закладений принцип унітаризму; встановлено право власності народу на землю; визначені засади трудових прав та затверджений восьмигодинний робочий день; скасовано смертну кару; право на справедливий суд та амністія усім політичним в'язням; визначені основні повноваження, функції виконавчої влади. Крім того УЦР Радою у III Універсалі були чітко визначені першочергові завдання основним підрозділам уряду: Генеральному Секретарству Судових Справ – «зробити всі заходи упорядкувати судівництво і привести його до згоди з правовими поняттями народу»; Генеральному Секретарству Внутрішніх Справ – «вжити всіх заходів для закріплення та поширення місцевого самоврядування, що являються органами найвищої адміністративної влади на місцях»; Генеральному Секретарству Національних справ – «подати нам в найближчому часі законопроект про національно-персональну автономію» [8].

Важливим для становлення українського конституціоналізму було закріплення у III Універсалі переліку основоположних прав людини на засадах демократії, що дослівно були сформульовані таким чином: «в Українській Народній Республіці має бути забезпечено всі свободи, здобуті всеросійською революцією: свободу слова, друку, віри, зібранів, союзів, страйків, недоторканости особи і мешкання, право і можливість уживання місцевих мов у зносинах з усіма установами» [8]. Характерним для документів УЦР залишається ідентифікація становлення і розвитку української державності поряд з російською, про незалежність ще не йшлося, багато формулювань зазначеного документу свідчать про союзні погляди та прагнення і сподівання на взаємодопомогу.

Водночас необхідно відмітити, як позитивний наслідок ухвалення III Універсалу, те, що саме з листопада 1917 року УЦР починає видавати свої

нормативні акти під назвою – закон. Всього після утворення УНР було видано близько 90 законів і законодавчих актів, включаючи і конституцію [13, с. 215]. 20 листопада 1917 р. у газеті «Народна воля» М. Грушевським були опубліковані основні положення проекту Конституції УНР: 1) демократичний державний устрій УНР та права громадян; 2) характер відносин УНР з Російською федеративною демократичною республікою; 3) законодавча влада Всенародного Зібрання УНР; 4) статус Кабінету Міністрів – вищого органу виконавчої влади УНР; 5) право Генерального Суду УНР на контроль за державною владою; 6) Головою УНР є голова Всенародного Зібрання [9, с. 102].

Починаючи з кінця листопада 1917 року УЦР та Мала Рада розпочинають активний законодавчий процес. Слід відмітити, що 25 листопада було ухвалено закони про виключне право УЦР видавати законодавчі акти УНР та порядок видання законів, про утримання УЦР за державний рахунок. Наступним важливим кроком у поділі влади на законодавчу, виконавчу і судову стало прийняття Закону «Про утворення Генерального Суду» (2 грудня 1917 р.) та «Про умови обсаджування і порядок обрання суддів Генерального і апеляційного судів» (23 грудня 1917 р.). Також 23 грудня 1917 р. були ухвалені закони «Про Головну скарбницю і Державний банк УНР», «Про прокурорський догляд на Україні», 9 січня 1918 р. - «Про національно-персональну автономію», 18 січня 1918 р. був затверджений Тимчасовий земельний Закон [15].

Як відмічає В. Єрмолаєв, «уприйнятих законах містилися важливі норми конституційного права, закладалися правові основи подальшого законотворення УЦР, власної правової системи держави» [10, с. 32]. Таким чином, у листопаді 1917 року Україна фактично стала незалежною, розпочала процес розбудови власної держави та неповторної правової системи. Проте ні народ, ні українські соціалісти цього не сприймали. До кінця грудня 1917 р. лідери УЦР не вважали суб'єктом міжнародного права, і тільки 26 грудня був створений Генеральний Секретаріат іноземних справ на чолі з А. Шульгіним [12, с. 112].

Вершиною законотворчого процесу УЦР стало ухвалення Малою Радою проекту Конституції УНР (10 грудня 1917 р.), який передбачав встановлення парламентської республіки. Він складався із восьми розділів та 72 статей. Розділ I закріплював територію та автономний державно-правовий статус УНР у складі Федеративної Російської Республіки. Розділ II містив перелік демократичних прав і свобод громадян УНР. Організація влади будувалася на принципах поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Згідно розділів IV-VI вищими органами влади УНР були Всенародне Зібрання – орган законодавчої

влади і Кабінет Міністрів – вищий орган виконавчої влади УНР. Формування та порядок діяльності Всенародного Зібрання УНР відповідало принципам парламентаризму. Він передбачав судові гарантії діяльності місцевого самоврядування та національних організацій [14, с. 5-11].

Планувалося 22 січня 2017 року остаточно затвердити Конституцію УНР новообраним парламентом, проте цього не відбулося внаслідок вторгнення російської більшовицької армії. Вибори Всенародного Зібрання довелося відкласти та відстоювати українську державність військовим шляхом.

Після державного перевороту в Росії в жовтні 1917 року 4 грудня цього ж року Раднарком РРФСР видав «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради», яким поряд із визнанням права народу України на самовизначення звинувачував дії УЦР стосовно її політики у власній державі [16, с. 195-196].

У відповідь на дії радянської влади УЦР вдалася до рішучого кроку – проголошення незалежності України у IV Універсалі, який оголосив М. Грушевський 9 (22) січня 1918 року: «Віднині Українська Народна Республіка стає самостійною, від нікого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу» [15, с. 102]. Цим Універсалом УЦР підтвердила, що вона є органом влади тимчасового характеру: «Власть ... буде належати тільки народові України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, ... та наш виконуючий орган однині матиме назву Ради Народніх Міністрів» [15, с. 102]. IV Універсал підтвердив права людини, що були проголошені III Універсалом та право національних меншин на національно-культурну автономію. Іншими програмними положеннями IV Універсалу стали наступні: укладення миру з більшовицькою російською владою; проведення виборів до місцевих рад і міських дум; унормування питань торгівлі та податків; передача трудовому народові землі без викупу; запровадження державно-народного контролю над банками тощо.

Новий етап конституційного процесу відзначився ухваленням Закону «Про громадянство Української Народної Республіки» від 2 березня 1918 р. та Закон «Про реєстрацію громадянства Української Народної Республіки» від 4 березня 1918 р. Згідно з першим законом, громадянином України вважався кожний, хто народився на її території, пов'язаний з нею постійним перебуванням і на такій підставі одержить відповідне свідоцтво.

При розробці Конституції УНР комісія вивчала європейські конституційні акти тих держав, історичні, економічні та правові умови розвитку яких були подібними до українських [17, с. 69].

Тому беззаперечно значною подією для розвитку української державності стало прийняття УЦ Радою в останній день свого існування 29 квітня 1918 року Конституції Української Народної Республіки, що мала повну назву – «Статут про державний устрій, права і вольності УНР» [15, с. 105-113]. Конституція складалась з восьми розділів (83 параграфи):

I. «Загальні постанови» (проголошення суверенітету, самостійності, незалежності, територіальної цілісності та унітаризму, права народу на землю тощо);

II. «Права громадян України» (принцип єдиного громадянства, недоторканості особи та презумпція невинуватості, основні права і свободи людини, пасивне й активне виборче право тощо);

III. «Органи влади Української Народної Республіки» (вища влада належить народу, влада державна поділяється на три гілки, представлені Всенародними Зборами, Радою Міністрів та Генеральним Судом);

IV. «Всенародні Збори Української Народної Республіки» (порядок виборів, статус депутата, порядок роботи зборів, порядок законодавчої ініціативи та ухвалення законів, порядок внесення змін до Конституції, порядок формування органів держави за участі парламенту тощо);

V. «Про Раду Народних Міністрів Української Народної Республіки» (визначення Ради Міністрів як вищого виконавчого органу УНР, порядок формування та висловлення недовіри, повноваження тощо);

VI. «Суд Української Народної Республіки» (закладено принцип незалежності судової влади, прилюдний і усний судовий розгляд, затверджено три напрями судочинства (карний, цивільний, адміністративний), визначений статус Генерального Суду як вищої судової інстанції);

VII. «Національні союзи» (права національних меншин та засади національно-культурної автономії);

VIII. «Про часове припинення громадських свобод» (порядок обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану, встановлено, що таке обмеження не може тривати більше ніж три місяці та повинно затверджуватись Всенародними Зборами).

Висновки. Огляд нормотворчої діяльності Української Центральної Ради щодо встановлення норм конституційного характеру дає можливість зрозуміти, що політико-правова ідея була спрямована на формування демократичного республіканського державного ладу. Це чітко простежується через призму аналізу положень чотирьох Універсалів Центральної Ради. Проведений аналіз основних положень Конституції УНР дає розуміння, що дійсно основними засадами національного конституціоналізму було утвердження

демократичної парламентської республіки, де поділ влади ділиться на три незалежні гілки та принцип стримувань і противаг. Це заклало міцний фундамент національної ідеї конституціоналізму.

Узагальнення призводить до висновку, що державотворча діяльність УЦР мала свої сильні сторони та деякі вади. До надбань слід віднести відстоювання національних інтересів, демократичний розвиток державних інституцій, визнання й закріплення основоположних прав і свобод людини, їх соціальне спрямування. До недоліків та прорахунків, здійсненої Центральною Радою політики, відносяться: підтримання сталих зв'язків та сподівання на демократичний розвиток поряд з росією; хаотичні рішення, що пов'язане, з одного боку, з відсутністю досвіду, а з іншого – тиском російської влади. Такий досвід діяльності УЦ Ради є повчальним і для сучасних реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Історія і перспективи української державності : навчально-методичний посібник / Н. В. Аніщук. Одеса : Юридична література, 2021. 88 с.
2. Іванов В.М. Історія держави і права України : навч. посібник. К.: Атіка, 2007. 728 с.
3. Копиленко О. Л. Держава і право України. 1917–1920: навч. посібник. К.: Либідь, 1997. 208 с.
4. Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ ст. Нариси політичної історії. К.: Либідь, 1993. 288 с.
5. Кирилова Н. Центральна Рада: від автономії до незалежності. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1, ч. 1. С. 17-21.
6. Копиленко О., Мищак І. Законотворчість УНР : механізми співпраці Української Центральної Ради та Уряду. Українська Центральна Рада - світоч національного державотворення: історико-правові уроки та сучасні реалії : матеріали круглого столу [м. Тернопіль, 10-11 берез. 2017 р.]. Тернопіль: Економічна думка THEU, 2017. С. 202-205.
7. Скальський В. Як не проголосили незалежність. Перший Універсал у деталях. Історична правда. 24 червня 2019. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/5d10ea4aba2ad/> (дата звернення 29.01.2024)
8. 1917 рік - I, II та III Універсали Української Центральної Ради. Конституційний Суд України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/170> (дата звернення 29.01.2024)

9. Козаченко А.І. Історія розвитку конституціоналізму в Україні: Навч. посібник. Полтава: "Астроя", 2020. 217 с.
10. Єрмолаєв В. Про конституційний процес в Українській Народній Республіці 1917–1918 рр. Юридичний журнал «Право України», №4/2018. С. 25-38.
11. Грибенко О. Формування структури виконавчої влади за Української Центральної Ради. Історичний аспект. Сіверщина в історії України, випуск 9, 2016. С. 450-453.
12. Держава і право України 1917–1920: Навчальний посібник. / О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко. К. : Либідь, 1991. 208 с.
13. Кравчук М.В. Українська Центральна Рада – фундамент українського державотворення ХХ ст.: історико-правовий досвід. Правозастосування: теорія, методологія та практика. – Київ ; Тернопіль:ВПЦ «Економ. думка», 2017.-С.210-220.
14. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали : У 2-х т. Т. 2. (10 грудня 1917 р. 29 квітня 1918 р.) / Ред. кол. В.А. Смолій, В.Ф. Верстюк та ін. Київ : Наук. думка, 1996. 424 с.
15. Історія української Конституції / Українська правнича фундація; упоряд.: А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко; вст. ст. С.П. Головатий. Київ: Право, 1997. XV, 443 с.
16. Голосніченко Д.І. Центральні органи державної влади за Конституціями України (1917-1919 р.) Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2010. № 4 (8). С. 195–198.
17. Бойко І. Місце і роль Конституції Української Народної Республіки 1918 р. в історії національного конституціоналізму. Український часопис конституційного права. № 3. 2017. С. 67-76.